

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Орозобек Капарбекович Мадиновдун Кыргыз Республикасынын
Конституциялык сотунун судьялар
коллегиясынын 2024-жылдын 26-декабрындагы аныктамасына даттануусу
боюнча

Т О К Т О М У

2025-жылдын 12-марты

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу
Э.Ж. Осконбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев,
Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев,
Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы
З.Токтосунованын катышуусунда “Кыргыз Республикасынын
Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык
Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып,
О.К. Мадиновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун
судьялар коллегиясынын 2024-жылдын 26-декабрындагы аныктамасына
даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

О.К. Мадиновдун даттанууда келтирген жүйөлөрүн жана өтүнүчү
боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья-баяндамачы

Л.Ч. Жолдошеванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2024-жылдын 2-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна О.К. Мадинов жана У.К. Тентимишевден Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 361-1-беренесинин (мындан ары – ЖПК) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4, 5-бөлүктөрүнө, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө жана 100-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Иштин материалдарынан белгилүү болгондой, Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотунун 2017-жылдын 15-июнундагы чечими менен “Йакын Инкар” диний агымы экстремисттик, ал эми анын ишмердүүлүгү жоюлууга жана тыюу салынууга жатат деп табылган.

Ж.А. Асанбаевдин, Н.А. Амдамовдун, А.Е. Сейтасимовдун жана У.А. Мусаевдин кызыкчылыктарында аракеттенген арыз ээлери О.К. Мадинов жана У.К. Тентимишев жаңыдан ачылган жагдайларга байланыштуу аталган чечимди кайра карап чыгуу өтүнүчү менен Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотуна кайрылышкан.

Бирок соттун аныктамасы менен бул арыз канааттандыруусуз калтырылган. Бул аныктама менен макул болбостон, арыз ээлери Жогорку сотко кассациялык даттануу беришкен жана арыз берүү үчүн өткөрүлүп жиберген мөөнөттү калыбына келтирүү өтүнүчү менен кайрылышкан.

Өз кезегинде Кыргыз Республикасынын Жогорку соту кассациялык даттанууну берүү үчүн өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирген, бирок Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотунун аныктамасын күчүндө

калтырган. Мында, ЖПКнын 361-1-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык кассациялык даттанууну кароо оозеки териштирүү жүргүзбөстөн өткөн.

Арыз ээлеринин пикири боюнча мындай абал алардын укуктарын жана эркиндиктерин бузат, ошондой эле соттук териштирүүдөгү тараптардын тең укуктуулугу жана атаандаштыгы конституциялык принцибине ылайык алардын аракеттенүү мүмкүнчүлүгүн чектейт.

Кайрылуунун авторлору өз арызында Конституция менен кепилденген адамдын укуктары менен эркиндиктери чектөөгө жатпай тургандыгын, ал эми бул укуктарды жокко чыгаруучу жана кемитүүчү мыйзамдарды кабыл алууга жол берилбегенин көрсөтүшкөн. Мындан тышкары, алар иштерди бардык соттордо кароо ачык жүргүзүлүшү керектигин баса белгилешкен.

Баяндалгандарды эске алуу менен арыз ээлери талашылып жаткан беренени Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнүшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2024-жылдын 26-декабрындагы аныктамасы менен Ж.А. Асанбаевдин, Н.А. Амдамовдун, А.Е. Сейтасимовдун жана У.А. Мусаевдин кызыкчылыктарын көздөгөн О.К. Мадиновдун, У.К. Тентимишевдин кайрылууларын өндүрүшкө кабыл алуудан анын формасы жана мазмуну “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунда белгиленген талаптарга ылайык келбегендигине байланыштуу баш тартылган.

Алсак, судьялар коллегиясы арыз ээлери тарабынан кайрылуунун мазмунуна карата негизги талаптардын бири, тактап айтканда талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасири адамдын жана жарандын Конституцияда кепилденген укуктары менен эркиндиктерин кандайча бузуп жаткандыгын түздөн-түз көрсөткөн укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр менен өз талаптарын аргументтөө зарылдыгы аткарылган эмес деген тыянакка келген.

Өзүнүн позициясын жыйынтыктоо менен судьялар коллегиясы арыз ээлеринин өтүнүчүндө баяндалган жүйөлөрү ЖПКнын талашылып жаткан ченеминин конституциялуулугунда күмөн жаратуучу жагдай катары бааланышы мүмкүн эмес деп белгилеген.

Судьялар коллегиясынын белгиленген аныктамасына макул болбостон, О.К. Мадиев 2025-жылдын 11-февралында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси алардын өтүнүчүндө ЖПКнын талашылып жаткан ченеминин конституциялуу эместигин күбөлөндүргөн жетиштүү аргументтер келтирилген деп эсептейт.

Жаңы жүйөлөрдү келтирбестен, кайрылуунун субъектиси өзүнүн даттануусунда ЖПКнын 361-1-беренесинин 1-бөлүгүн гана белгилейт, бирок баштапкы кайрылуусунда арыз ээлери көрсөтүлгөн беренени толук көлөмүндө Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранышкан.

Баяндалганды эске алуу менен ал судьялар коллегиясынын даттанылып жаткан аныктамасын жокко чыгарууну жана анын кайрылуусун конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну өтүнөт.

Арыз ээси өзүнүн даттануусуна материалдарды тиркегендигин белгилей кетүү керек, алардан Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын сунушунун жана тиешелүү экспертизанын корутундусунун негизинде Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотунун 2017-жылдын 15-июнундагы чечими менен “Йакын Инкар” диний агымы Кыргыз Республикасынын аймагында экстремисттик деп табылып, ошондой эле алардын атрибуттарын жана/же символикаларын колдонууга тыюу салынгандыгы белгилүү болгон. Тергөө органдары тарабынан жүргүзүлгөн тергөө-ыкчам иш-чараларынын натыйжасында жарандар Ж.А. Асанбаевден, Н.А. Амдамовдон, А.Э. Сейтасимовдон жана У.А. Мусаевден “Йакын Инкар” диний агымына таандык болгон атрибуттар менен символикалар табылган. Ушуга байланыштуу Чүй облусунун Сокулук райондук сотунун 2022-жылдын 28-июлундагы өкүмү менен аталган жарандар күнөөлүү деп

табылган жана ар кандай мөөнөттөргө эркиндигинен ажыратууга өкүм кылынган.

2023-жылы жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча соттун чечимин кайра кароо жөнүндө арыз менен кайрылууга арыз ээлери тарабынан табылган, Кыргыз Республикасынын Сот эксперттеринин мамлекеттик реестринде катталбаган эксперттердин экспертиза жүргүзүү фактысы негиз болгон.

Баяндалганды эске алып, арыз ээси кассациялык даттанууну оозеки териштирүүсүз кароо тараптардын тең укуктуулугу жана атаандаштыгы принциптерин бузат, демек, анын соттук коргоого болгон укугун чектейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянакка келди.

Улуттук мыйзамдар Кыргыз Республикасынын конституциялык түзүлүшүн жана улуттук коопсуздугун талаптагыдай коргоону камсыз кылуу жөнүндө конституциялык талаптарды ишке ашыруу максатында экстремисттик иш-аракеттерге каршы туруунун укуктук жана уюштуруучулук негиздерин белгилеген.

Алсак, ЖПКнын 25-1-главасында ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын маалыматтык материалдарды экстремисттик же террористтик деп таануу жөнүндө арыздары боюнча өндүрүштүн тартиби аныкталган. Мындай сот актылары жарыяланган учурдан тартып мыйзамдуу күчүнө кирет жана кассациялык тартипте гана каралууга жатат (ЖПКнын 211-беренесинин 2-бөлүгү жана 351-беренесинин 2-бөлүгү).

Конституциялык сот өз чечимдеринде сот инстанцияларынын ролунун маанилүүлүгүн, ыраатуулугун, даттануу тартибин, жогору турган соттор тарабынан сот актыларын жокко чыгаруунун же өзгөртүүнүн негиздерин бир нече жолу баса белгилеген. Дал ошондуктан, мыйзам чыгаруучу сот актыларын кайра кароо үчүн процесстик эффективдүүлүктүн талаптарына

жооп бере турган жана мүмкүн болуучу соттук каталарды өз убагында четтетүүгө мүмкүндүк берүүчү институционалдык жана жол-жоболук шарттарды орнотот.

Сот адилеттигин ишке ашыруу процессинде, албетте, негизги орунда биринчи инстанция турат, анын соттук актылары кийинки этаптарга карата базалык мүнөзгө ээ. Дал ушул стадияда далилдик базанын бүткүл жыйындысын кылдаттык менен изилдөө жүргүзүлөт, ишти жогору турган сот инстанцияларында кароонун жыйынтыктарына баа берүү үчүн бекем укуктук пайдубал түзүлөт.

Кассациялык өндүрүш соттук каталарды оңдоонун аракеттүү механизмдеринин бири болуу менен адамдын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун эң маанилүү кепилдиги, ал эми алар төмөн турган соттор тарабынан бузулган учурда - аларды калыбына келтирүүнүн натыйжалуу жолу болуп саналат. Ошону менен бирге ишти кароодо кассациялык инстанция жаңы далилдерди изилдебейт жана иштин иш жүзүндөгү жагдайларына баа бербейт, ал эми кайра кароо төмөн турган инстанцияларда чогултулган, бар болгон материалдардын негизинде гана жүргүзүлөт. Анын функциясы сот актыларынын мыйзамдуулугун камсыз кылуу, башкача айтканда соттор тарабынан актыларды чыгарууда материалдык жана процесстик укуктун ченемдерин сактоодо турат. Ушуга байланыштуу, Жогорку соттун айрым категориядагы иштерди жазуу жол-жобосу боюнча кароо ыйгарым укугу ар бир адамдын укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоо, соттордогу тең укуктуулук жана атаандашуучулук конституциялык кепилдиктерин бузууга алып келбейт. Айрыкча атайын соттук процедуралар жөнүндө сөз болгондо, бузулбайт.

Мындай укуктук жөнгө салуу материалдарды экстремисттик деп таануу жөнүндө иштер ачык-айкын коомдук-укуктук мүнөзгө ээ болгондугу менен шартталган, анткени алар жеке укук талаш-тартышын чечүүгө эмес, коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарын коргоого багытталган. Мындай өзгөчөлүгүнөн улам алар салттуу маанисинде тараптарсыз каралат,

анткени алардын максаты материалдардын экстремисттик мүнөздө экендигинин фактысын жана алардын коомдук коркунучтуулугун деңгээлин аныктоо болуп саналат, ал эми экстремисттик уюмдун ишине катышкандыгы үчүн конкреттүү адамды жоопкерчиликке тартуу кылмыш-жаза мыйзамдарына ылайык башка иштердин алкагында жүзөгө ашырылат.

Жогоруда айтылгандардын контекстинде жарандык-укуктук талаш-тартыштарга мүнөздүү болгон тараптардын атаандаштыгы жана тең укуктуулугу принциби аталган учурда тең укуктуу тараптардын ортосунда талаш-тартыш болбогондуктан толук көлөмдө колдонулушу мүмкүн эмес. Анын ордуна соттук териштирүүнүн өзгөчө тартиби колдонулат, анын алкагында сот берилген далилдерди изилдеп, материалдардын экстремисттик мүнөздө экендигине же андай эместигине баа берет жана мамлекеттин коомдук коопсуздугунун кызыкчылыгында чечим чыгарат.

Ушундан алганда, арыз ээсинин тастыктоолору талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугунда күмөн жаратуучу укуктук мүнөздөгү жүйө катары каралышы мүмкүн эмес. Тиешелүү түрдө, Конституциялык сот судьялар коллегиясынын 2024-жылдын 26-декабрындагы аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктун жана 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т О К Т О М К Ы Л А Т:

1. Орозобек Капарбекович Мадиновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2024-жылдын 26-декабрындагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

№ _____